Political Spatial Planning

https://psp.modares.ac.ir

Research Article

The Role of Extreme Realism in Geopolitical Tensions

Sohrab Asgari*

Assistant Professor, Geography Dept., Faculty of Social Sciences, Payam Noor University, Tehran, Iran.

ARTICLE INFO

Received: 23 February 2026
Accepted: 02 June 2026

Keywords:
Realism,
Geopolitics,
International relations,
Geopolitical tension,
War.

ABSTRACT

The current state of the world is the result of an evolutionary process full of ups and downs that has experienced extensive changes. Today, the international system is affected by power, and the structural relations of countries are influenced by military capabilities. The school of thought of realism has played a major role in the emergence of this situation. The present study, which is descriptive-analytical and conducted in a library manner, aims to explain the impact of extreme realism on the formation of the current international system. The most significant feature of the current international system is the emphasis on the role of power in relations and developments in various fields, which has led to the centralization of power and the pursuit of superiority among countries. According to the study's findings, the dominance of the idea of extreme realism in the thinking of world leaders has resulted in increasing military budgets, the construction, purchase, and accumulation of weapons of serious concern, and the formation of polarizations based on military power. Today, the largest part of government spending is allocated to military affairs, and the production and accumulation of conventional and unconventional weapons has been more than any other time in the history of mankind. The durability of the current trends that have emerged in the pursuit of security has ended in the process of widespread insecurity. In search of security, countries have resorted to its power and equipment, and now this issue has become a platform for the emergence of insecurity in international relations.

Introduction

Major transformations of the international system have largely resulted from the reproduction of power competition, the intensification of regional conflicts, and the change in the balance of power in the global arena. During such a process, various schools of thought have emerged and become influential, among which realism has been one of the most important. As a theoretical perspective, realism has had a great impact on the emergence of these developments and has led the international system on a path full of ups and downs, but the extreme realist approach, as a strict and structuralist branch of realist theory, believes that the survival of states is only through the path of the continuous accumulation of power and continuous competition in a fragmented and chaotic structure. Such a perspective, which relies on the inherent distrust between states, has led to the strengthening of a cycle of instability and geopolitical tensions at the regional and global levels. The unprecedented increase in military spending, the strengthening of armed forces, the production of conventional and unconventional weapons, and the emerging polarization based on military power and capability on the one hand, and

*Corresponding author: Sohrab Asgari. E-mail address: *s.asgari@pnu.ac.ir*

E-ISSN: 2645-5145 / © 2026. TMU Press. This open-access article is published under the terms of the Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License, which permits Share (copy and redistribute the material in any medium or format) and Adapt (remix, transform, and build upon the material) under the Attribution-NonCommercial terms.

Cite this article:
Asgari, S. (2026). The role of extreme realism in geopolitical tensions. *Political Spatial Planning*, 8(4): 22-37.
https://doi.org/10.48311/psp.2026.119532.82807

geopolitical tensions such as the expansion of military competition in East Asia, increased security tensions in the Middle East, the return of the Cold War atmosphere in relations between the West and Russia, the war in Ukraine, political and economic tensions between the West and China, and the intensification of geoeconomic competition between emerging and old powers are examples of the prominent consequences of this approach.

Focusing on the theoretical foundations of offensive realism and analyzing current trends in the field of international relations, this article seeks to explain the effect of realism on the emergence of the world's geopolitical situation and to account for the current unfavorable conditions.

According to the findings, the dominance of realist thinking among world leaders has resulted in rising military expenditures, the construction, purchase, and accumulation of weapons of serious concern, and the formation of polarizations based on military power. Today, the world possesses more conventional and unconventional weapons than necessary for its other needs combined. The continuation of current trends in the pursuit of building security has led to a process of widespread insecurity. Countries have turned to power and its tools in the pursuit of security, and has led to growing insecurity.

Methodology

This research is of a descriptive-analytical type and employs a mixed method and was conducted with an inductive approach. Following the selection of the research topic and a preliminary review of the literature, the general direction of the research was determined. Next, it was necessary to seriously evaluate the main topic of the research and identify and list the domestic and foreign sources related to it. Given the importance of the research topic, which is one of the important issues in the world today, it was necessary to carefully explore domestic and foreign sources. Credible sources were categorized, and then relevant materials were extracted and the article was compiled and written. The nature of this research makes it inevitable to pay attention to the qualitative phase. In this phase, the integration of materials, statistics, and information was carried out based on the realism approach. Next, realism was determined as an independent variable and the geopolitical tensions resulting from it as a dependent variable, and analysis and investigation were carried out.

Results and Discussion

Realism is the basis of great powers competition

The rise and decline of great powers have followed a mechanism whose main driver has been realism. Since the sixteenth century, the cycle of power has witnessed shifts. Portugal (16th century), the Netherlands (17th century), Britain (19th and 18th centuries) and the United States (20th and 21st centuries) have played a role as superior powers, respectively. Today, the United States of America, China and Russia, as important and influential powers in global relations, are trying to maintain and enhance their position with the influence of realism. The competition between the United States, China and Russia, as the three main powers of the twenty-first century, clearly reflects the logic of offensive realism. These countries have made huge investments to increase their military and economic power and, at the same time, are forming alliances and pacts to contain each other. The result of this situation is a gradual return to a competitive environment similar to the Cold War era, but with broader and more complex dimensions.

In the changing global political landscape, a paradigm shift in the balance of power always has consequences for the established international order. In this regard, the competition between the United States, China, and Russia in recent years has affected the architecture of international security at the global and regional levels. As the dominant power after the Cold War, the United States has always sought to maintain its hegemonic position. According to the logic of offensive realism, Washington uses a variety of tools, such as military balancing, strategic alliances, and economic pressure, to prevent the emergence of any rival power.

Over the past three decades, China has rapidly improved its position in the global economy and politics. Extreme realists believe that Beijing is forced to seek a hegemonic position in East Asia to ensure its survival. China is strengthening its position in international relations by implementing the grand One Belt, One Road project. According to the assumptions

of aggressive realism, Russia, while expanding its military potential, may be seeking to regain regional influence and, as a result, to ensure security, which it has gradually begun to lose due to the rapid expansion of NATO and the European Union to the East. The growth of Russian military power is associated with its desire to strengthen its influence in the post-Soviet region, which is apparently declining due to the expansion of NATO and the European Union. In other words, Moscow's expansionism is a reaction to the expansionism of the West.

Today, geopolitical tensions have grown in both number and scope compared to previous decades. In the Asian and Middle Eastern continents, the crisis centers are still influential. The Arab-Israeli crisis, the crisis between Iran and Israel and the United States, the Houthis in Yemen, the remnants of ISIS, the tension between India and Pakistan, Pakistan and Afghanistan, the confrontation between North and South Korea, China's hegemony and the reaction of its neighbors, the Taiwan crisis, in Europe: the war in Ukraine, tensions between Russia and European countries, in Africa: the tension between Egypt and its neighbors over water, the activity of the Al-Shabaab group, the conflicts in Libya, etc. are considered to be the centers of crisis.

Consequences of Realism in International Politics

One of the main consequences of states adhering to the logic of realism, particularly offensive realism, is the formation of a security dilemma. In this situation, every action of a state to enhance its power and security is perceived as a threat by others, forcing them to react in kind. The result of this cycle led to increased military spending, an arms race, an increased likelihood of direct and indirect wars, and environmental destruction. In other words, offensive realism, instead of ensuring security, leads to the reproduction of structural insecurity.

A) Realism and military budgets

The world's military spending was reported to have exceeded $2,718 billion in 2024, indicating the importance of military issues for countries. The world's military budget has grown by 37% annually over the ten-year period, from 2014 to 2024.

B) Intensification of the arms race and expansion of the military economy

The five largest arms exporters are the United States, France, Russia, China and Germany. The United States and Western European countries accounted for a combined 73% of global arms exports during 2020-2024, compared with 61% during 2015-2019.

C) The proliferation of unconventional weapons

Today, nine countries, the United States, Russia, France, the United Kingdom, China, India, Pakistan, Israel and North Korea, have nuclear bombs. Russia and the United States alone possess 87% of nuclear weapons.

Conclusion

The realist school of thought has greatly influenced the human world. This school has greatly affected international relations, particularly throughout the 20th century and so far in the 21st century. Wars between and within nations has been one of the outcomes of the dominance of realism in the thinking of governments in various countries, especially the great powers, which has resulted in both great killing and destruction and the displacement of millions of civilians. In the 20th century, nearly 180 million people were killed in various wars, and in about a quarter of a century, millions have already perished for the aforementioned reasons. There is no precise estimate of the financial damage of wars, but hundreds and perhaps thousands of billions of dollars have been the result of warmongering and war-mongering. Alongside such a sad reality, as much as realism has succeeded in advancing its goals, idealism has failed to achieve its goals many times over. The nature of realism is such that, especially in recent centuries, it has promoted state and international violence. In many cases, governments have also employed sever violence against their citizens in order to survive, killing or wounding many of them.

فصلنامه آمایش سیاسی فضا

https://psp.modares.ac.ir

مقاله پژوهشی

نقش واقع‌گرایی افراطی در تنش‌های ژئوپلیتیکی

سهراب عسگری*

استادیار گروه جغرافیا، دانشکده علوم اجتماعی، دانشگاه پیام نور، تهران، ایران.

اطلاعات مقاله

دریافت: ۱۴۰۴/۱۲/۰۴
پذیرش: ۱۴۰۵/۰۳/۱۲

واژه‌های کلیدی:
واقع‌گرایی،
ژئوپلیتیک،
روابط بین‌الملل،
تنش ژئوپلیتیکی،
جنگ.

چکیده

وضعیت کنونی جهان که حاصل روند تکاملی پرفرازونشیبی بوده، دگرگونی‌های گسترده‌ای را تجربه کرده است. امروزه نظام بین‌الملل از عنصر قدرت متأثر است و روابط ساختاری کشورها تحت تأثیر توانمندی‌های نظامی قرار گرفته است. در پدیداری این وضعیت، مکتب فکری واقع‌گرایی نقش زیادی داشته است. پژوهش حاضر که از نوع توصیفی-تحلیلی است، در تلاش است واقع‌گرایی و نتایج حاصل از آن به‌ویژه تنش‌های ژئوپلیتیکی موجود جهان را تبیین نماید. مهم‌ترین ویژگی نظام بین‌الملل کنونی تأکید بر نقش قدرت در مناسبات و تحولات در عرصه‌های گوناگون است که محوری‌شدن آن برتری‌جویی درمیان کشورها را باعث شده است. براساس یافته‌های پژوهش، حاکمیت ایده واقع‌گرایی افراطی در اندیشه حکومت‌ها باعث شده تا بودجه‌های نظامی روبه افزایش باشد و ساخت، خرید و انباشت تسلیحات مورد توجه جدی قرار گیرد و قطب‌بندی‌های مبتنی بر قدرت نظامی پدید آیند. امروزه بیشترین بخش از هزینه‌های حکومت‌ها به امور نظامی اختصاص یافته و تولید و انباشت تسلیحات متعارف و نامتعارف بیش از هر زمان دیگر در تاریخ نوع بشر بوده است. دوام روندهای کنونی که در پی ساختن امنیت پدیدار شده‌اند، به فرایند ناامنی وسیع ختم شده است. کشورها در جستجوی امنیت، به قدرت و لوازم آن متوسل شده‌اند و اکنون همین مسئله بستری برای پیدایش ناامنی در روابط بین‌الملل شده است.

۱. مقدمه

کشورها به‌عنوان واحدهای مستقل سیاسی در جهان کنونی به وجود آورنده نظام بین‌المللی هستند. مهم‌ترین ویژگی نظام بین‌الملل جریان پیوسته کنش‌ها و واکنش‌ها بین کشورها است. کشورها مدام در تعامل و تقابل با همدیگر هستند. ازاین‌رو می‌توان گفت که نظام بین‌المللی دربرگیرنده مفهوم روابط ساختاری کشورها با یکدیگر است (Mojtahedzadeh & Asgari, 2012: 58). کشورها در این کنش و واکنش در تعقیب منافع خود هستند و تلاش می‌کنند تحصیل منافع براساس قاعده قابل قبولی انجام پذیرد. این نظام براساس گفتگوی میان واحدهای به وجود آورنده و رضایت آنها در مورد قواعد و نهادهای مشترک مربوط به تنظیم روابط و پذیرفتن منافع مشترک خود در این ترتیبات استوار است (Mostaghimi, 1994: 3).

آنچه نظام بین‌المللی کنونی را در قیاس با گذشته متمایز می‌کند، دگرگونی قابل‌توجه در دهه‌های نزدیک بوده است. گسترده‌گی و سریع بودن روند تکاملی آن این ذهنیت را پدید می‌آورد که این نظام به بلوغ رسیده و نوع بشر نباید نگران سعادت و سلامت خود

*نویسنده مسئول: سهراب عسگری. نشانی رایانامه: s.asgari@pnu.ac.ir

استناد به این مقاله: عسگری، سهراب (۱۴۰۵). نقش واقع‌گرایی افراطی در تنش‌های ژئوپلیتیکی. *فصلنامه آمایش سیاسی فضا*، ۸(۴): ۲۲-۳۷.
https://doi.org/10.48311/psp.2026.119532.82807

که یک دغدغه تاریخی است، باشد. فراز و فرودهای تاریخ روابط بین‌الملل از تلاش رهبران کشورها برای تعقیب منافع ملی‌شان ناشی می‌شود. چنین روندی حکایت از پویایی نظام سیاسی بین‌المللی دارد که دیدگاه‌هایی راجع به آنها بیان شده است. برای نمونه، برخلاف هلفورد مکیندر که جهان سیاسی را محیطی یکپارچه معرفی می‌کرد، سوئل کوهن باور دارد که محیط سیاسی از یکپارچگی استراتژیک بی‌بهره است (Mojtahedzadeh, 2002: 168).

دگرگونی‌های گسترده نظام بین‌الملل عمدتاً ناشی از بازتولید رقابت قدرت‌ها، تشدید منازعات منطقه‌ای و تغییر توازن قوا در عرصه جهانی بوده است. در جریان چنین روندی مکتب‌های فکری امکان بروز و تأثیرگذاری یافته‌اند که مکتب فکری واقع‌گرایی یکی از مهم‌ترین آنها بوده است. واقع‌گرایی به‌عنوان یک دیدگاه اثرات زیادی در پیدایش این تحولات داشته و نظام بین‌الملل را در مسیری پر فرازونشیب وارد کرده اما رویکرد واقع‌گرایی افراطی به‌عنوان شاخه‌ای سخت‌گیرانه و ساختارگرا از نظریه واقع‌گرایی بر این باور است که بقای دولت‌ها تنها از مسیر قدرت‌افزایی پیوسته و رقابت بدون توقف در ساختاری گسسته و هرج و مرج‌گونه میسر است. چنین دیدگاهی که بر بی‌اعتمادی ذاتی میان دولت‌ها تکیه دارد، به تقویت چرخه‌ای از بی‌ثباتی و تنش‌های ژئوپلیتیکی در سطح منطقه‌ای و جهانی منجر شده است. افزایش بی‌سابقه هزینه‌های نظامی، تقویت ارتش‌ها، ساخت تسلیحات متعارف و غیرمتعارف و قطب‌بندی‌های در حال شکل‌گیری بر مبنای قدرت و توان نظامی از یک سو و تنش‌های ژئوپلیتیکی چون گسترش رقابت‌های نظامی در شرق آسیا، افزایش تنش‌های امنیتی در غرب این قاره، بازگشت فضای جنگ سرد در روابط غرب و روسیه، جنگ اوکراین، تنش‌های سیاسی اقتصادی غرب و چین، جنگ ایران با آمریکا و اسرائیل و تشدید رقابت‌های ژئواکونومیک میان قدرت‌های نوظهور و قدیمی، نمونه‌هایی از پیامدهای برجسته این رویکرد می‌باشند.

مقاله حاضر با تمرکز بر مبانی نظری واقع‌گرایی[1] افراطی و تحلیل روندهای جاری در عرصه روابط بین‌الملل، درپی آن است که به تبیین اثر واقع‌گرایی در پیدایش وضعیت ژئوپلیتیکی جهان بپردازد و شرایط نامطلوب کنونی را تبیین نماید.

۲. مبانی نظری

۲-۱. مفهوم واقع‌گرایی

واقع‌گرایی یکی از قدیمی‌ترین و تأثیرگذارترین نظریه‌ها در عرصه روابط بین‌الملل است که ریشه‌های آن به آثار فیلسوفانی چون توسیدید، ماکیاولی و هابز باز می‌گردد (Waltz, 1979: 103). واقع‌گرایی به‌عنوان یکی از کهن‌ترین و اثرگذارترین نظریه‌ها در روابط بین‌الملل، بر مبنای بدبینی نسبت به طبیعت انسان و ساختار نظام بین‌الملل شکل گرفته است. از دیدگاه واقع‌گرایان کلاسیک، سیاست جهانی همواره صحنه‌ای از کشمکش قدرت میان حکومت‌ها بوده که به‌دلیل نبود یک مرجع عالی برای اعمال نظم، به‌طور ذاتی آنارشیک باقی می‌ماند (Morgenthau, 1948: 174). در این نگاه بقا، امنیت و قدرت اهداف اصلی دولت‌ها هستند و اخلاق یا ارزش‌های جهانی در درجه دوم اهمیت قرار می‌گیرند. براساس دیدگاه واقع‌گرایان، دولت‌ها اصلی‌ترین بازیگران نظام بین‌الملل هستند و بقای آنها مهم‌ترین هدف محسوب می‌شود. از این‌رو، واقع‌گرایی بر قدرت نظامی، امنیت ملی و توازن قوا تأکید دارد. واقع‌گرایی یا رئالیسم یکی از مهم‌ترین مکتب‌های فکری مؤثر در ساختارهای سیاسی از ابتدا تاکنون بوده است. نظام‌های سیاسی از بدو پیدایش همواره بر مدار واقع‌گرایی شده‌اند؛ چرا که یکی از دلایل اصلی تکامل حکومت‌ها، جنگ بوده است (Muir, 2000: 119). تشدید واقع‌گرایی زمینه برچیده‌شدن همکاری‌های بین‌المللی را فراهم می‌کند. به‌ویژه زمانی که این ایده محور همکاری منطقه‌ای قرار بگیرد، در آن صورت مرزبندی‌های سیاسی-امنیتی تشدید می‌گردد. این نگرش، توان نهادهای بین‌المللی همچون سازمان ملل متحد یا سازمان تجارت جهانی را برای مدیریت بحران‌ها تضعیف می‌کند (Keohane, 2005: 99).

مانند هر نظریه مهم در عرصه مسائل سیاسی و بین‌المللی، واقع‌گرایی نیز دارای اصول بنیادین است که چگونگی وضعیت و شرایط حاکم بر آن را تبیین می‌کند. مهم‌ترین اصول واقع‌گرایی مرتبط با این پژوهش عبارتند از:

محیط آنارشیک نظام بین‌الملل: بر مبنای این اصل هیچ قدرت برتری برای منع‌کردن کاربرد زور یکی علیه دیگری وجود ندارد، دولت سالاری: دولت‌ها بازیگران اصلی سیاست بین‌المللی هستند، قدرت: ویژگی تعریف‌شده محیط بین‌الملل که دولت‌ها از آن بهره‌مند هستند، عقلانیت: دولت‌ها هزینه-فایده انجام کارهای خود را قبل از انجام، محاسبه می‌کنند، بقا: که پیش‌شرط دسترسی

[1] Realism

به همه اهداف ملی است و خودیاری: برای بقا نمی‌توان به تضمین دیگری متکی بود (Collins, 2010: 17 op. cit. in Asgarkhani & Rahmati, 2019: 140).

اگرچه برای واقع‌گرایی به‌عنوان یک رویکرد مؤثر در ساختار نظام جهانی گونه‌گونی‌هایی بیان شده، اما دو گونه از آن جهت که با واقعیت‌های کنونی جهان ارتباط مفهومی زیادی دارد، مورد اشاره قرار می‌گیرند:

واقع‌گرایی تهاجمی: در این گونه واقع‌گرایی، دولت‌ها برای تضمین امنیت خود ناگزیر به گسترش قدرت و نفوذ هستند (Mearsheimer, 2001: 25).

واقع‌گرایی تدافعی: که اغلب به‌عنوان واقع‌گرایی ساختاری از آن یاد می‌شود، در اواخر دهه ۱۹۷۰ با ظهور نظریه سیاست بین‌الملل والتز پا به عرصه گذاشت (Mearsheimer, 2001: 10). براساس این دیدگاه کشورها برای حفظ بقا تنها به میزان لازم قدرتمند می‌شوند و توازن قوا مانع از هژمونی یک کشور می‌گردد. اما واقعیت این است که برخی از کشورها نه‌تنها به‌دنبال بقا بلکه به‌دنبال بیشینه‌سازی قدرت خود هستند. به‌زعم رهبران آنها افزایش میزان قدرت تضمین بقا را به‌دنبال دارد. آنها ناگزیر به رقابتی بی‌پایان برای کسب قدرت بیشتر هستند و در صورت امکان، می‌کوشند به موقعیت هژمونیک در سطح منطقه‌ای یا حتی جهانی دست یابند. از این منظر، جنگ‌ها، ائتلاف‌ها و حتی رقابت‌های اقتصادی، همگی بخشی از روند طبیعی سیاست بین‌الملل محسوب می‌شوند.

۲-۲. تنش ژئوپلیتیکی

تنش ژئوپلیتیکی[۱] یکی از مفاهیم کلیدی در مطالعات ژئوپلیتیک و روابط بین‌الملل است که به وضعیت تعارض، رقابت یا بی‌ثباتی میان بازیگران سیاسی در بستر فضاهای جغرافیایی اشاره دارد. ژئوپلیتیک معاصر به شناسایی منابع، اعمال و بازنمایی‌هایی که امکان کنترل سرزمین و استخراج منابع را فراهم می‌سازد، می‌پردازد (Flint, 2011: 38).

از دیدگاه نظری، ریشه‌های تنش ژئوپلیتیکی را می‌توان در سنت‌های کلاسیک و انتقادی ژئوپلیتیک جستجو کرد. هلفورد مکیندر با ارائه نظریه قلب زمین[۲] تأکید کرد که کنترل مناطق محوری اوراسیا می‌تواند منجر به برتری ژئوپلیتیکی شود، امری که به‌طور بالقوه زمینه ساز تنش میان قدرت‌هاست (Mackinder, 1940: 421).

تنش‌های ژئوپلیتیکی اغلب در مناطق دارای اهمیت استراتژیک بالا مانند تنگه‌ها، مسیرهای انرژی و مناطق مرزی شدت می‌یابند. امروزه منطقه خلیج فارس و تنگه استراتژیک هرمز به‌دلیل تمرکز منابع انرژی و حضور قدرت‌های منطقه‌ای و فرامنطقه‌ای، یکی از کانون‌های اصلی تنش ژئوپلیتیکی محسوب می‌شود. رقابت بر سر کنترل منابع نفت و گاز، امنیت خطوط کشتیرانی و حضور نظامی خارجی از جمله عوامل تشدیدکننده این تنش‌ها هستند.

تنش ژئوپلیتیکی می‌تواند پیامدهای گسترده‌ای در سطوح مختلف داشته باشد. در سطح بین‌المللی، این تنش‌ها می‌توانند به رقابت تسلیحاتی، شکل‌گیری ائتلاف‌های نظامی و حتی درگیری‌های مسلحانه منجر شوند. در سطح اقتصادی، افزایش تنش‌ها معمولا با بی‌ثباتی بازارهای مالی، اختلال در تجارت جهانی و افزایش ریسک سرمایه‌گذاری همراه است. همچنین، از منظر محیط زیستی، نظامی سازی مناطق حساس می‌تواند آسیب‌های جدی به اکوسیستم‌ها وارد کند.

۳. روش پژوهش

این پژوهش از نوع توصیفی تحلیلی است و از روش پژوهش ترکیبی بهره می‌گیرد و با رویکرد استقرایی انجام شده است. پس از انتخاب موضوع و بررسی مقدماتی، مسیر کلی پژوهش مشخص شد. در ادامه لازم بود تا موضوع اصلی پژوهش مورد ارزیابی جدی قرار گیرد و منابع داخلی و خارجی مرتبط با آن شناسایی و فهرست‌برداری شوند. با توجه به اهمیت موضوع پژوهش که از موضوعات مهم اکنون دنیاست، ضرورت داشت به‌دقت منابع داخلی و خارجی مورد کنکاش قرار گیرند. منابع معتبر دسته بندی، سپس مطالب مرتبط استخراج، و تدوین و نگارش مقاله انجام شد. ماهیت این پژوهش توجه به مرحله کیفی را اجتناب ناپذیر می‌کند. در این مرحله تلفیق مطالب و آمار و اطلاعات بر مبنای رویکرد واقع‌گرایی انجام شد. در ادامه، واقع‌گرایی به‌عنوان متغیر مستقل و تنش‌های ژئوپلیتیکی حاصل از آن به‌عنوان متغیر تابع تعیین و تحلیل و بررسی انجام شد.

[۱] Geopolitical Tension
[۲] Heartland Theory

۴. پیشینه پژوهش

واقع‌گرایی بیشترین تأثیر را در تحولات ژئوپلیتیکی و سیاسی دنیا داشته اما در مقایسه با گستره و عمق اثرگذاری، در محافل دانشگاهی به‌طور کافی مورد کنکاش و تحلیل قرار نگرفته است. این ایده عرصه‌های مهم اقتصادی، سیاسی و نظامی را متأثر کرده است. واقع‌گرایی اگرچه در اندیشه حکومت‌ها هم تأثیر داشته اما بیشترین تأثیر آن در کارکرد حکومت‌ها بوده است. حتی حکومت‌هایی که تا حدی در تلاش بوده‌اند به آرمانگرایی تمایل نشان دهند، اما در روند تحولات به سمت واقع‌گرایی کشیده شده‌اند. ذات واقع‌گرایی با مسئله قدرت، چگونگی رسیدن به آن، نگهداری آن و مناسبات قدرت ارتباط دارد. در یک جمله می‌توان گفت که واقع‌گرایی بدون قدرت و ملزومات آن ماهیت پیدا نمی‌کند. با تمام این اوصاف پژوهش‌های چندی در خصوص واقع‌گرایی در ایران و دیگر کشورها انجام شده که مهم‌ترین آنها در جدول ۱ گردآوری و محور بحث آنها استخراج شده است.

جدول ۱. پیشینه پژوهش

عنوان	پدید آورنده سال چاپ	محور بحث
نظریه واقع‌گرایی و امنیت بین‌الملل	Asgarkhani & Rahmati (2010)	نقش دولت‌ها در ایجاد امنیت و تأکید آنها بر ایجاد امنیت با استفاده از ظرفیت بین‌المللی
آرمان‌گرایی و واقع‌گرایی در اندیشه سیاسی سعدی و فارابی	Shabani et al., 2019	بازشناسی فکری مربوط به حکمرانی مطلوب در اندیشه سعدی و فارابی
از آرمان‌گرایی تا واقع‌گرایی؛ سیری در مبانی حقوق بین‌الملل	Hosseiniazad et al., (2021)	تقابل نظریه‌های آرمان‌گرایی و واقع‌گرایی در نظام بین‌الملل
تبیین رویکرد نو واقع گرایی در روابط بین الملل	Mohammadkhani, 2009	مفهوم نوواقع‌گرایی و نظریان منتقد
Power in International Relations: Insights from Realist and Liberal Theories	Mahmood, 2025	نقش قدرت در روابط بین‌الملل و تاکید واقع‌گرایی بر نقش قدرت در ایجاد ثبات و امنیت
Realism in the Study of International Relations: A Theoretical Consideration	Liman Arabu & Aminu Yandaki, 2020	نقش و جایگاه واقع‌گرایی در مطالعه روابط بین‌الملل
The Enduring Dilemmas of Realism in International Relations	Guzzini, 2004	نقش قدرت در حفظ و گسترش واقع‌گرایی

منبع: نویسنده

۵. یافته‌های پژوهش

۵-۱. واقع‌گرایی مبنای رقابت قدرت‌های بزرگ

با توجه به این موضوع که امروزه منابع قدرت متنوع است و دلیل آن را باید در تحولات در عرصه‌های گوناگون جستجو کرد، قدرت‌نمایی صورت‌های گوناگونی به خود گرفته است. قدرت نظامی یک شاخص در این زمینه می‌باشد. ناگفته پیداست که قدرت نظامی برپایه توان و قدرت اقتصادی پدید می‌آید و بدون داشتن اقتصاد قوی حتی در صورت دستیابی به قدرت نظامی، دوام آن پیوسته نخواهد بود. اقتصاد قوی سرمایه اجتماعی تولید می‌کند و سرمایه اجتماعی و حمایت شهروندان ضامن بقای حکومت قدرتمند است. اتحاد جماهیر شوروی با وجود داشتن یکی از زرادخانه‌های بزرگ دنیا، به‌دلیل نداشتن اقتصاد قوی و از طرف دیگر به‌دلیل ضعف حکومت در تحصیل حداقل‌های زندگی شهروندان و اضمحلال سرمایه اجتماعی، در نهایت فروپاشید (Asgari, 2021: 241).

ظهور و سقوط قدرت‌های بزرگ از مکانیزمی تبعیت کرده که محرک اصلی آن واقع‌گرایی بوده است. از قرن شانزده تاکنون چرخه قدرت شاهد جابجایی‌های بوده است. به‌ترتیب پرتغال (قرن ۱۶)، هلند (قرن ۱۷)، بریتانیا (قرن ۱۹ و ۱۸) و ایالات متحده آمریکا قرن ۲۰ و ۲۱) به‌عنوان قدرت‌های برتر نقش‌آفرینی کرده‌اند (Ezzati, 1994: 98). امروزه سه کشور ایالات متحده آمریکا، چین و روسیه به‌عنوان قدرت‌های مهم و تأثیرگذار در مناسبات جهانی، با تأثیرپذیری از واقع‌گرایی، سعی در حفظ و ارتقاء جایگاه خویش دارند. رقابت میان ایالات متحده آمریکا، چین و روسیه به‌عنوان سه قدرت اصلی قرن بیست و یکم، به‌وضوح منطق واقع‌گرایی افراطی را بازتاب می‌دهد. این کشورها برای افزایش توان نظامی و اقتصادی خود سرمایه‌گذاری هنگفتی انجام داده‌اند و هم‌زمان در حال تشکیل ائتلاف‌ها و پیمان‌هایی برای مهار یکدیگر هستند. نتیجه این وضعیت، بازگشت تدریجی به فضای رقابتی مشابه دوران جنگ سرد، اما با ابعادی گسترده‌تر و پیچیده‌تر است.

در چشم‌انداز سیاسی جهانی در حال تغییر، دگرگونی پارادایم در توازن قدرت همیشه پیامدهایی بر نظم بین‌المللی تثبیت شده دارد. در این راستا رقابت ایالات متحده آمریکا، چین و روسیه در سال‌های اخیر پیامدهایی برای معماری امنیت بین‌المللی در سطوح

جهانی و منطقه‌ای داشته است. از یک سو، به نظر می‌رسد چین از چارچوب امنیت جهانی محور ایالات متحده آمریکا ابراز نارضایتی کرده است و تلاش دارد تا اصلاحات در حاکمیت امنیت جهانی را به سمت الگوی جدیدی از مشارکت و نتایج متقابلاً سودمند هدایت کند. درحالی‌که چین از روسیه در درگیری اوکراین حمایت کرده است و آن کشور را به‌عنوان یک متحد بالقوه خود می‌بیند، در موضع خود نسبت به روسیه تناقضاتی وجود دارد، چرا که سیاست خارجی و امنیتی چین، ازجمله چشم انداز همکاری و رویارویی، هنوز در حال شکل‌گیری است. در مقابل، ایالات متحده آمریکا حمایت چین و روسیه از حکومت‌های سرکوبگر را غیرسازنده می‌داند، درحالی‌که چین و روسیه، ترویج دموکراسی و حقوق بشر و مداخله نظامی ایالات متحده آمریکا در مناطق خاص را مشکل‌ساز می‌دانند. بااین‌حال، ظرفیت همکاری بین ایالات متحده آمریکا و چین در زمینه‌هایی مانند حفظ صلح، ارتقای ثبات جهانی و کاهش خطر تشدید ناخواسته تنش وجود دارد (Qadri, 2024: 55).

الف) ایالات متحده آمریکا و راهبرد هژمونی

ایالات متحده آمریکا به‌عنوان قدرت مسلط پس از جنگ سرد، همواره در پی حفظ موقعیت هژمونیک خود بوده است. براساس منطق واقع‌گرایی افراطی، واشنگتن برای جلوگیری از ظهور هر قدرت رقیب، از ابزارهای متنوعی همچون موازنه‌سازی نظامی، اتحادهای استراتژیک و فشارهای اقتصادی استفاده می‌کند (Mearsheimer, 2001: 79). این کشور دارای سومین ارتش پرجمعیت دنیا پس از چین و هند است. همچنین این کشور دارای بیشترین پایگاه نظامی در دنیا است. در سال ۲۰۱۱، وجود حداقل ۹۲۵ تا ۹۳۰ پایگاه رسماً توسط وزارت دفاع آن به رسمیت شناخته شد که در نزدیک به ۳۰ کشور خارجی به‌علاوه ۱۲ قلمرو غیرقاره‌ای متعلق به ایالات متحده آمریکا، واقع شده‌اند. افغانستان و عراق جزو این فهرست نیستند (Herrera & Cicchini, 2013). به‌نوعی می‌شود گفت که پایگاه‌های ایالات متحده آمریکا در پنج قاره پراکنده هستند.

علاوه‌بر گسترش و تقویت قدرت نظامی، این کشور همواره به ایجاد و تقویت پیمان‌های دو یا چند جانبه امنیتی تأکید کرده است تا از این طریق بتواند قدرت‌های رقیب خود را مهار کند. نمونه بارز این سیاست، تلاش آمریکا برای مهار چین در شرق آسیا از طریق پیمان‌های امنیتی با ژاپن، کره جنوبی و استرالیا است. همچنین مداخله نظامی در غرب آسیا و گسترش ناتو در اروپا نیز در چارچوب راهبرد حفظ برتری جهانی آمریکا قابل تحلیل است.

ب) چین و سیاست قدرت‌یابی برای نقش آفرینی‌های بین‌المللی

چین طی سه دهه اخیر به‌سرعت جایگاه خود در اقتصاد و سیاست جهانی را ارتقا داده است. واقع‌گرایان افراطی معتقدند که پکن ناگزیر است برای تضمین بقای خود به‌دنبال موقعیت هژمونیک در شرق آسیا باشد. چین با اجرای پروژه بزرگ یک کمربند یک راه، در حال تقویت جایگاه خود در مناسبات بین‌المللی است. این طرح پس از اجرا شصت کشور را شامل می‌شود و اجرای کامل آن نفوذ اقتصادی چین در اقتصاد جهانی را چند برابر خواهد کرد و انتظار می‌رود تفوق این کشور بر رقبای خود در نظام اقتصادی بین‌الملل به‌ویژه در مناطقی مانند آسیای مرکزی را در پی داشته باشد (Miller, 2017: 39 op. cit. in Jamshidi & Khatami, 2020: 2).

چین تلاش‌های گسترده‌ای را برای تقویت ارتش خود انجام می‌دهد. در طول چند دهه گذشته، ارتش آزادی بخش خلق[1] از یک ارتش منطقه‌ای نه‌چندان قوی به یک نیروی نظامی پیشرفته تبدیل شده که قادر به عملیات در ورای مرزهای چین است. نوسازی ارتش چین هنوز به‌طور کامل انجام نشده و با موانع قابل‌توجهی روبه‌رو است، اما شی جین پینگ، رهبر کنونی چین، آن را در اولویت اصلی قرار داده و بی‌وقفه برای پیشرفت تلاش می‌کند (Funaiole & Hart, 2025). ارتش آزادی بخش خلق چین بزرگترین نیروی نظامی فعال جهان است. در تلاش برای ایجاد یک نیروی کوچک‌تر و متحرک‌تر، ارتش آزادی بخش خلق چین در سه دهه گذشته به‌طور پیوسته پرسنل فعال خود را کاهش داده اما همچنان با ۹۶۵،۰۰۰ سرباز در سال ۲۰۲۳ از سایر نیروها پیشی گرفته است.

ج) روسیه و تلاش برای بازیابی قدرت و ایجاد موازنه قوا

پس از فروپاشی اتحاد جماهیر شوروی، روسیه برای مدتی در حاشیه نظام بین‌الملل قرار گرفت اما از اوایل دهه ۲۰۰۰ با رهبری ولادیمیر پوتین تلاش کرد جایگاه قدرت خود را بازسازی کند. از منظر واقع‌گرایی افراطی، مداخله روسیه در اوکراین (۲۰۱۴ و ۲۰۲۲) و سوریه، نشان‌دهنده تمایل این کشور به موازنه‌سازی در برابر غرب و جلوگیری از گسترش نفوذ ناتو بوده است. به بیان دیگر، مسکو با اتخاذ سیاستی تهاجمی، در پی تثبیت موقعیت منطقه‌ای خود و بازگرداندن الگوی چند قطبی به نظام بین‌الملل است. بدون شک، این به معنای احیای اتحاد جماهیر شوروی به‌عنوان یک ابرقدرت جهانی نخواهد بود اما کاملاً به معنای ایجاد یک کشور به‌عنوان یک ابرقدرت منطقه‌ای است که قادر به تأثیرگذاری قابل‌توجه بر فرآیندهای ژئوپلیتیکی در کشورهای همسایه باشد. درنتیجه،

[1] PLA

براساس فرضیات رئالیسم تهاجمی، احتمالاً روسیه ضمن افزایش ظرفیت نظامی خود، به‌دنبال بازپس‌گیری نفوذ منطقه‌ای و درنتیجه تضمین امنیت است که به‌تدریج به‌دلیل گسترش شدید ناتو و اتحادیه اروپا به سمت شرق، شروع به ازدست‌دادن آن کرده است. رشد قدرت نظامی روسیه با تمایل آن برای تقویت نفوذ خود در منطقه پس از شوروی مرتبط است که ظاهراً به‌دلیل گسترش ناتو و اتحادیه اروپا در حال کاهش است. به‌عبارت‌دیگر، توسعه‌طلبی مسکو واکنشی به توسعه‌طلبی غرب است.

تلاش ولادیمیر پوتین برای تقویت همه جانبه روسیه و بهبود شرایط اقتصادی تا حدی نتیجه داد و رفاه نسبی را به روسیه برگرداند. ایجاد ساختار کشورهای مستقل مشترک‌المنافع به روسیه اجازه داد تا حدی قلمرو شوروی سابق را زیر نظر بگیرد. در سال ۲۰۱۴ روسیه شبه جزیره کریمه را اشغال کرد و سپس با برگزاری همه‌پرسی نمایشی، آن را به خاک خود ضمیمه نمود. دراین‌میان اما حمله به اوکراین با عنوان عملیات ویژه که قرار بود در مدت زمان کوتاه به نتیجه برسد، به باتلاقی برای روسیه تبدیل و تلاش آن کشور برای بازیابی جایگاه بین‌المللی را با چالش جدی روبه‌رو کرده است.

۵-۲. تنش‌های ژئوپلیتیکی در مناطق مختلف جهان

امروزه تنش‌های ژئوپلیتیکی هم از نظر تعداد و هم از نظر گستره اثرگذاری در مقایسه با دهه‌های گذشته رشد داشته است. در آسیا و غرب این قاره کانون‌های بحران همچنان تأثیرگذار هستند. بحران اعراب و اسرائیل، بحران میان ایران با اسرائیل و آمریکا، حوثی‌های یمن، باقی‌مانده داعش، تنش بین هند و پاکستان، پاکستان و افغانستان، تقابل کره شمالی و جنوبی، سلطه‌طلبی چین و واکنش همسایگان، بحران تایوان، در اروپا: جنگ اوکراین، تنش‌های روسیه و کشورهای اروپایی، در آفریقا: تنش بین مصر و همسایه‌گان برسر آب، فعالیت گروه الشباب، درگیری‌های لیبی و... از کانون‌های بحران به شمار می‌روند.

علاوه‌بر حوزه نظامی، رقابت قدرت‌های بزرگ در عرصه اقتصادی و فناوری نیز به‌شدت گسترش یافته است. جنگ تجاری آمریکا و چین، محدودیت‌های صادرات فناوری‌های پیشرفته مانند نیمه‌هادی‌ها و تلاش برای کنترل زنجیره‌های تأمین جهانی، نمونه‌هایی از بروز واقع‌گرایی افراطی در حوزه اقتصاد سیاسی بین‌الملل هستند (Tooze, 2021: 12). استفاده آمریکا از اهرم تحریم‌ها باعث پیدایش نوعی جنگ تجاری جدید شده است. همچنین رقابت بر سر انرژی‌های نو، منابع معدنی کمیاب و گذار به اقتصاد سبز، بعد تازه‌ای از ژئوپلیتیک قرن بیست‌ویکم را شکل داده است. در این میان، اقتصاد به‌عنوان ابزاری برای اعمال قدرت و موازنه‌سازی مورد استفاده کشورها قرار گرفته است.

الف) شرق آسیا

یکی از کانون‌های اصلی تنش در جهان امروز، منطقه شرق آسیا است؛ جایی که ایالات متحده آمریکا و چین درگیر رقابتی فزاینده هستند. براساس نظریه تله توسیدید[1] زمانی که یک قدرت نوظهور در حال جایگزینی قدرت مسلط است، احتمال وقوع جنگ افزایش می‌یابد (Allison, 2015: 1). رقابت بر سر دریای جنوبی چین، تایوان و حوزه‌های فناوری پیشرفته، بازتابی روشن از منطق واقع‌گرایی افراطی در این منطقه است. در این چارچوب، افزایش حضور نظامی آمریکا و ائتلاف‌هایی نظیر آکوس[2] نشان‌دهنده تلاش واشنگتن برای موازنه‌سازی در برابر پکن است. پیمان آکوس میان استرالیا، بریتانیا و ایالات متحده آمریکا به‌عنوان اقدامی برای کنترل چین شکل گرفت. کواد یا گفت وگوی امنیتی چهارجانبه در سال ۲۰۰۷ با حضور ایالات متحده آمریکا ، ژاپن، هند و استرالیا به‌عنوان یک چارچوب مشورتی برای ترویج آسیا-اقیانوسیه آزاد و باز ایجاد شد.

شرق آسیا با داشتن کانون‌هایی که استعداد تبدیل‌شدن به وضعیت بحرانی را دارند، پس از غرب این قاره جزو مناطق مهم برای ایالات متحده آمریکا است. از طرفی چین این منطقه را قلمرو بالقوه برای ایجاد سلطه می‌بینند. شبه جزیره کره، جزیره تایوان و دریای جنوب از مناطقی هستند که ایالات متحده آمریکا و چین، حضور یکدیگر را زیر سؤال می‌برند.

ب) غرب آسیا و منطق امنیتی مبتنی بر رقابت

غرب آسیا به‌عنوان یکی از پرتنش‌ترین مناطق جهان، نمونه بارز اثرگذاری منطق واقع‌گرایی افراطی است. رقابت‌های منطقه‌ای میان ایران، عربستان سعودی، ترکیه و اسرائیل، در کنار مداخلات قدرت‌های بزرگ، این منطقه را به صحنه‌ای از کشمکش دائمی بدل کرده است (Gause, 2014: 5). تنش طولانی مدت اعراب و اسرائیل حتی امروزه خونین‌تر شده و تلفات زیادی را به طرفین تحمیل کرده است. با گذشت زمان، مشکلات غرب آسیا نه تنها حل نشده بلکه بر آن افزوده هم شده است. منطقه از دست داعش رها نشده،

[1] Thucydides Trap
[2] AUKUS

گرفتار تشدید تنش اعراب و اسرائیل شد. تنش ایران و اسرائیل که سالها ادامه داشته و درنهایت به جنگ ۱۲ روزه و جنگ ۴۰ روزه منتهی شد و چشم‌انداز روشنی برای آن متصور نیست. رقابت بر سر منابع طبیعی در این منطقه رو به افزایش است. مشکل آب به‌عنوان معضل طبیعی بر مناسبات سیاسی و بین‌المللی هم تأثیر می‌گذارد. رقابت بر سر منابع انرژی، نفوذ ژئوپلیتیکی و شکل‌دهی به نظم منطقه‌ای، همگی در چارچوب بیشینه‌سازی قدرت و تضمین بقا قابل تبیین هستند. آمریکا در جنگ ۴۰ روزه با ایران و سپس محاصره دریایی و گسترش تحریم‌ها برای کاهش از نفوذ منطقه‌ای ایران کوشیده است.

ج) اروپا و بحران اوکراین

بحران اوکراین از سال ۲۰۱۴ تاکنون، یکی از مهم‌ترین مصادیق واقع‌گرایی افراطی در عرصه جهانی است. الحاق شبه جزیره کریمه توسط روسیه و حمله نظامی این کشور به اوکراین در سال ۲۰۲۲، در راستای جلوگیری از گسترش ناتو و حفظ حوزه نفوذ سنتی مسکو انجام شد. روسیه به‌زعم خود با اشغال شبه جزیره کریمه و سپس حمله گسترده به اوکراین در تلاش برای مهار جریان‌های نظامی-سیاسی ناشی از واقع‌گرایی بود، اما خود در دام واقع‌گرایی تهاجمی افتاد و اکنون در باتلاق آن فرورفته است. اوکراین در حال تبدیل‌شدن به ویتنام روسیه است. در مقابل، ایالات متحده آمریکا و اتحادیه اروپا با تحریم‌های گسترده اقتصادی روسیه و حمایت نظامی از اوکراین، تلاش کرده‌اند قدرت روسیه را مهار کنند. این تقابل نه‌تنها ثبات اروپا را تهدید کرده بلکه پیامدهای ژئوپلیتیکی و اقتصادی جهانی، از جمله بحران انرژی و امنیت غذایی را به همراه داشته است.

۵-۳. پیامدهای واقع‌گرایی در سیاست بین‌الملل

یکی از اصلی‌ترین پیامدهای پایبندی دولت‌ها به منطق واقع‌گرایی به ویژه واقع‌گرایی افراطی، شکل‌گیری معضل امنیتی است. در این وضعیت، هر اقدام یک دولت برای افزایش قدرت و امنیت خود، به‌عنوان تهدیدی از سوی دیگران تلقی می‌شود و آنان را به واکنش متقابل وادار می‌سازد (Jervis, 1978: 188). نتیجه این چرخه، افزایش هزینه‌های نظامی، مسابقه تسلیحاتی، افزایش احتمال وقوع جنگ‌های مستقیم و غیرمستقیم و تخریب محیط زیست است. به بیان دیگر، واقع‌گرایی افراطی به جای تضمین امنیت، به باز تولید ناامنی ساختاری منجر می‌شود.

الف) واقع‌گرایی و بودجه‌های نظامی

در گذشته بیشتر کشورها نیروی نظامی، جنگجویان و جنگاوران را به تناسب نیاز زمانی، آرایش و تجهیز می‌کردند اما امروزه داشتن ارتش و نیروی نظامی یک ضرورت همیشگی شده و هر روز هم آرایش‌های نوین و تجهیزات فنی تازه بر آنها افزوده می‌شود. وزارت جنگ یا دفاع وظیفه آمادگی نظامی-دفاعی کشورها را به عهده دارد. اکثر کشورهای دنیا به‌جز کشورهای کوچک مانند لیختن اشتاین دارای وزارت جنگ یا وزارت دفاع هستند. وزارت دفاع یا وزارت جنگ دارای وظایف مشخص و روشنی است. مهم دانستن این وزارتخانه و وظایف آن باعث شده یکی از پرهزینه‌ترین وزارتخانه‌های کشورها باشد (جدول ۲). هزینه نظامی دنیا در سال ۲۰۲۴ بیش از ۲۷۱۸ میلیارد دلار اعلام شده بود که حکایت از اهمیت مسائل نظامی برای کشورها دارد. بودجه نظامی دنیا طی ده سال، از سال ۲۰۱۴ تا ۲۰۲۴ سالانه ۳۷ درصد رشد داشته است (Liang et al., 2025: 1).

جدول ۲. بودجه نظامی کشورهای بزرگ

کشور	بودجه نظامی (میلیارد دلار)	به ازاء هر فرد (دلار)	درصد از تولید ناخالص
آمریکا	۹۶۸,۴	۲۸۹۵	۹,۱۱
چین	۳۱۷,۶	۲۲۰,۷	۵,۰۶
روسیه	۱۵۰,۵	۱۰۲۵,۹	۱۸,۹
آلمان	۸۶,۳	۱۰۴۴,۴	۳,۹۳
هند	۸۳,۶	۵۹,۶	۷۰۶۳
عربستان	۷۹	۲۳۸۶,۵	۲۲,۳۱
بریتانیا	۷۷,۴	۱۱۸۶,۳	۵,۲۵
اوکراین	۶۶,۸	۱۷۲۸,۲	۵۴,۱
فرانسه	۶۳,۱	۹۷۲,۶	۳,۵۹
ژاپن	۵۸,۴	۴۴۵,۵	۳,۲۵

Source: World Population Review, 2025

ب) تشدید مسابقات تسلیحاتی و گسترش اقتصاد نظامی

فرهنگ بریتانیکا مهم‌ترین اسلحه‌ها را به شرح زیر دسته‌بندی کرده است: توپخانه (۱۴ نوع)، اسلحه بیولوژیکی (۶ نوع)، اسلحه شیمیایی (۷ نوع)، سلاح‌های جنگی (۱۱ نوع)، سلاح‌های نبرد تن به تن (۱۰ نوع)، انفجاری‌ها دو دسته بمب‌ها (۶ نوع) و مواد منفجره (۳نوع)، موشک‌ها دو دسته بالستیک (۱۱ نوع) و کروز (۲ نوع)، راکت‌ها (۲ نوع)، سلاح گرم به سه دسته (دستی ۱۶ نوع) و نیمه اتوماتیک (۱۳ نوع) و اتوماتیک (۱۳ نوع)، تسلیحات اتمی (۶ نوع)، تسلیحات محاصره‌ای (۱۰ نوع) (Britannica Editors, n.d,).

پنج صادرکننده بزرگ اسلحه ایالات متحده آمریکا، فرانسه، روسیه، چین و آلمان هستند (جدول ۳). ایالات متحده آمریکا و کشورهای اروپای غربی درمجموع ۷۳ درصد از کل صادرات اسلحه را در سال‌های ۲۰۲۰-۲۰۲۴ به خود اختصاص دادند، درحالی‌که این رقم در سال‌های ۲۰۱۵-۲۰۱۹، ۶۱ درصد بود (George et al., 2025: 2).

جدول ۳. مهم‌ترین صادر کنندگان اسلحه

کشورها	رتبه جهانی	صادرات سال ۲۰۲۲ (میلیون دلار)	سال‌های
ایالات متحده	۱	۱۴۵۱۵	۲۰۲۲-۱۹۶۰
فرانسه	۲	۳۰۲۱	۲۰۲۲-۱۹۶۰
روسیه	۳	۲۸۲۰	۲۰۲۲-۱۹۹۲
چین	۴	۲۰۱۷	۲۰۲۲-۱۹۶۰
ایتالیا	۵	۱۸۲۵	۲۰۲۲-۱۹۶۰
آلمان	۶	۱۵۱۰	۲۰۲۲-۱۹۶۰
انگلستان	۷	۱۵۰۴	۲۰۲۲-۱۹۶۰
اسپانیا	۸	۹۵۰	۲۰۲۲-۱۹۶۰
اسرائیل	۹	۸۳۱	۲۰۲۲-۱۹۶۴
لهستان	۱۰	۴۵۲	۲۰۲۲-۱۹۶۰

Source: The Global Economy, 2025

ایالات متحده آمریکا در فاصله سالهای ۲۰۲۰ تا ۲۰۲۴ در مجموع ۴۳ درصد بازار صادرات اسلحه در دنیا را در اختیار داشته است (George et al., 2025: 2). روسیه در جایگاه دوم بزرگ‌ترین تولیدکنندگان اسلحه در دنیا قرار دارد که سهم بسیار مهمی از بازار جهانی را به خود اختصاص می‌دهد. شرکت‌های روسی مانند هواپیمایی متحد، آلماز-آنتی و اورال واگن زاود همچنان تولیدکنندگان اصلی هستند. چین به‌عنوان تولید کننده در حال ظهور، در جایگاه سوم تولید اسلحه در دنیاست. شرکت‌های دولتی چینی مانند شرکت گروه صنایع شمالی چین (نورینکو) و شرکت صنایع هوانوردی چین ظرفیت‌های تولیدی خود را گسترش داده‌اند.

ج) گسترش تسلیحات نامتعارف

– **تسلیحات اتمی:** نخستین انفجار هسته‌ای جهان با اسم رمز ترینیتی[1] در ۱۶ ژوئیه ۱۹۴۵ در نیومکزیکو آمریکا انجام شد و نخستین بمب هسته‌ای نیز به‌نام پسر کوچولو[2] در ساعت ۸:۱۵ صبح ۶ آگوست ۱۹۴۵ از یک بمب‌افکن B-29 بر روی هیروشیما انداخته شد. تنها چهار سال پس از آن، اتحاد جماهیر شوروی اولین انفجار آزمایشی هسته‌ای خود را در سال ۱۹۴۹ انجام داد. به‌دنبال آن، بریتانیا (۱۹۵۲)، فرانسه (۱۹۶۰) و چین (۱۹۶۴) نیز نخستین آزمایش بمب هسته‌ای خود را انجام دادند (جدول ۴). پس از آن بود که ایالات متحده آمریکا و سایر کشورهای هم‌فکر، به‌منظور جلوگیری از گسترش بیشتر سلاح‌های هسته‌ای، در سال ۱۹۶۸ در مورد پیمان منع گسترش سلاح‌های هسته‌ای[3] و در سال ۱۹۹۶ در مورد پیمان جامع منع آزمایش‌های هسته‌ای[4] مذاکره کردند.

جدول ۴. کشورهای دارای کلاهک هسته‌ای

کشور	سال آزمایش	تعداد کلاهک
ایالات متحده آمریکا	۱۹۴۵	۵۰۴۴
روسیه	۱۹۴۹	۵۵۸۰
انگلستان	۱۹۵۲	۲۲۵
فرانسه	۱۹۶۰	۲۹۰
چین	۱۹۶۴	۵۰۰
هند	۱۹۷۴	۱۷۲
پاکستان	۱۹۹۸	۱۷۰
کره شمالی	۲۰۰۶	۵۰
اسرائیل		۹۰

Source: SIPRI, 2024: 272

امروزه نه کشور ایالات متحده آمریکا، روسیه، فرانسه، انگلیس، چین، هند، پاکستان، اسرائیل و کره شمالی دارای بمب هسته‌ای هستند. روسیه و آمریکا به‌تنهایی ۸۷ درصد تسلیحات هسته‌ای را در اختیار دارند.

هند، اسرائیل و پاکستان هرگز NPT را امضا نکرده‌اند و دارای زرادخانه‌های هسته‌ای هستند. کره شمالی در ژانویه ۲۰۰۳ خروج از NPT را اعلام کرد و پس از آن روند هسته‌ای‌شدن خود را شروع کرد. کشورهای دارای سلاح هسته‌ای جهان تا مارس ۲۰۲۴ در مجموع حدود ۱۲۱۰۰ کلاهک هسته‌ای داشته‌اند (Arms Control Association, 2026).

با توجه به حاکمیت تفکر واقع‌گرایی بر سیاست بین‌المللی و ارتباط دوام حاکمیت با ابزار قدرت، بطور حتم برخی از کشورها به‌صورت پنهانی برای دستیابی به بمب اتمی در تلاش هستند. در واقع، این امکان وجود دارد که کشورهای بیشتری به این نتیجه برسند که سلاح‌های هسته‌ای برای امنیت آنها ضروری است (Caves & Carus, 2014: 38).

–**تسلیحات بیولوژیکی**: کاربرد تسلیحات بیولوژیکی از جنگ یکم جهانی شروع شد. عوامل اطلاعاتی نظامی آلمان اسب‌ها و قاطرها را در فرانسه و رومانی بیمار کردند. در نروژ تلاش کردند گوزن‌های شمالی مورد استفاده برای تحویل سلاح به نیروهای روسی را آلوده کنند. افسران آلمانی حتی موفق شدند اصطبل‌ها و آغل‌هایی را در ایالات متحده آمریکا که پر از حیوانات عازم اروپا بودند، آلوده کنند (Brent et al., 2024).

در اواخر سال ۱۹۷۱، اتحاد جماهیر شوروی و ایالات متحده آمریکا بر سر معاهده‌ای برای ممنوعیت سلاح‌های بیولوژیکی موافقت کردند که به کنوانسیون منع توسعه، تولید و ذخیره‌سازی تسلیحات بیولوژیک و سمی مشهور شد. مجمع عمومی سازمان ملل این توافق‌نامه را تحسین کرد. این کنوانسیون در اختیار ۱۰۳ کشور امضاء کننده آن قرار گرفت و در آوریل ۱۹۷۲ تصویب، و از مارس ۱۹۷۵ اجرایی شد (Zare Bidaki & Balalimood, 2015).

هراس از نابودی در مورد جنگ بیولوژیکی به اندازه کافی گسترده نیست. برخلاف بمباران‌های هسته‌ای هیروشیما و ناکازاکی، هیچ حمله بیولوژیکی به رویدادی تاریخی و جهانی تبدیل نشده تا توجه مداوم را جلب کند. در مورد سلاح‌های هسته‌ای، شناسایی مهاجم، نسبتاً آسان است اما دولت‌ها می‌توانند سلاح‌های بیولوژیکی را منتشر کنند و از شناسایی و به تبع آن، از انتقام فرار کنند.

[1] Trinity
[2] Little Boy
[3] NPT
[4] CTBT

یک دولت می‌تواند به‌طور پنهانی یک ویروس خطرناک را منتشر کرده و آن را به هر تعداد از کشورهای دیگر یا حتی به بازیگران غیردولتی نسبت دهد. هیچ دولتی نمی‌خواهد خطر نابودی کشور خود را بپذیرد، اما بسیاری از تروریست‌ها به بقا اهمیت چندانی نمی‌دهند و اکنون به مواد، تجهیزات، دانش و توانایی فنی لازم برای تولید سلاح‌های بیولوژیکی دسترسی دارند (Brent et al., 2024).

امروزه سه کشور آمریکا، روسیه و چین همدیگر را به داشتن آزمایشگاه‌ها و تسلیحات کشتار جمعی بیولوژیک متهم می‌کنند. واقع‌گرایی افراطی در پیدایش این وضعیت اثر زیادی داشته است. گفته شده ایالات متحده آمریکا در آسیا (کشورهای قزاقستان، ازبکستان، کره جنوبی، اندونزی) کلمبیا، آفریقا (کشورهای اوگاندا، کنیا، نیجریه، تانزانیا، لیبریا، سیرالئون و مصر) در اروپا (اوکراین، گرجستان و ارمنستان) دارای آزمایشگاه بیولوژیک است که در زمینه تسلیحات بیولوژیک فعالیت دارند (Masnavi & Zargar, 2021: 59). جایی در کره زمین وجود ندارد که از تهدید سلاح‌های کشتار جمعی[1] در امان باشد. تکثیر سلاح‌های کشتار جمعی از زمان سقوط شوروی سابق و ملت‌های شکستخورده دیگر، به‌طرز چشمگیری افزایش یافته است (Reynolds, 2020: 177-178). گسترش سلاح‌های هسته‌ای، بیولوژیکی و شیمیایی[2] به‌دلایل مختلف همچنان به‌عنوان یک مشکل عمیق برای جامعه بین‌المللی باقی مانده است. تلاش‌ها برای دستیابی جدید به چنین سلاح‌هایی معمولا نشان می‌دهد که اختلاف بین کشورها به یک مارپیچ نزولی از لجاجت و بیگانگی متقابل افتاده که باعث افزایش ترس از نیات بدخواهانه شده و امکان پیگیری مشترک منافع منطقه‌ای و استفاده صلح‌آمیز از فناوری‌های پیشرفته هسته‌ای، بیولوژیکی و شیمیایی را تضعیف می‌کند (United Nations, 2025).

د) واقع‌گرایی و دگرگونی در نوع و شکل جنگ

یکی از بروندادهای مهم اثر واقع‌گرایی در مسائل نظامی، تحول در شکل و نوع جنگ می‌باشد. یکی از مهم‌ترین ویژگی‌های جنگ‌های امروزی بهره‌مندی از فناوری‌های اطلاعاتی و شبکه جهانی اینترنت و فضای مجازی است. با استفاده از این امکان و ترکیب آن با هوش مصنوعی، دستاوردهای مهمی حاصل شده است. ژئوپلیتیک سایبرنتیک در حال تبدیل شدن به یک ویژگی مهم در جنگ‌های نوین است (Asgari, 2025: 333).

در جنگ بالکان ابعاد تازه‌ای از توان جنگی غرب به نمایش گذاشته شد که از آن به‌عنوان جنگ الکترونیک یاد شد. جنگ بوسنی و هرزگوین به نمونه بارز و الگوی نوع جدید جنگ پس از جنگ سرد تبدیل شد (Kaldor, 2012: 32). در دوره جدید تأکید بر بهره‌گیری از تجهیزات به جای فرستادن نیروی نظامی به میدان جنگ است، چرا که فناوری‌ها و تجهیزات در سرعت عمل، انجام محاسبات سریع و حمله برق‌آسا عملکردی به‌مراتب بهتر از نیروی پیاده داشته‌اند.

درحالی‌که تعداد کل جنگ‌های بین کشورها از دهه ۱۹۵۰ کاهش یافته، فراوانی جنگ‌های داخلی و جنگ‌های درون کشوری بین‌المللی شده، افزایش یافته که اغلب شامل مداخله خارجی می‌شود (Fearon & Laitin, 2003: 27). این تغییر، ماهیت در حال دگرگونی جنگ را نشان می‌دهد: از جنگ‌های متعارف بین دولت‌ها به درگیری‌های پیچیده‌تر شامل بازیگران غیردولتی، شبه‌نظامیان و گروه‌های تروریستی فراملی. از دهه ۱۹۵۰ تا به امروز، بیش از ۳۰۰ جنگ از انواع مختلف در سراسر جهان ثبت شده که جنگ‌های داخلی اکثریت آنها را تشکیل می‌دهند. تیترهای خبری از میدان‌های نبرد در سوریه، لیبی، نیجریه، افغانستان و اوکراین این تصور را ایجاد می‌کنند که جهان در حال خشونت‌آمیزترشدن است. در واقع، از سال ۲۰۱۳ تعداد درگیری‌های مسلحانه در جهان و تعداد کشته‌شدگان در نبردها افزایش یافته است (Gates et al., 2016: 2).

نکته مهم دیگر در خصوص تحولات مربوطه جنگ در عصر واقع‌گرایی، به قدرت آتش و میزان تلفات مهمات جدید مربوط می‌شود. از زمان حملات ۱۱ سپتامبر تاکنون قابلیت ادوات جنگی در تولید حجم آتش، تخریب و تلفات افزایش چشمگیری یافته است (Gordon et al., 2019: 3).

ه) پیامدهای محیط زیستی جنگ‌ها

درحالی‌که واقع‌گرایی افراطی بر بقای دولت‌ها تمرکز دارد، اغلب ابعاد انسانی و محیط زیستی امنیت را نادیده می‌گیرد. جنگ‌های بین‌المللی و نیابتی، رقابت‌های تسلیحاتی و فشارهای اقتصادی ناشی از منطق افراطی، به تخریب زیرساخت‌های حیاتی، مهاجرت‌های اجباری و بحران‌های انسانی منجر می‌شود (Paris, 2001: 99). پس از جنگ جهانی دوم روند بروز جنگ‌های ملی و بین‌المللی متوقف نشده و ادامه داشته است. مرکز جمع‌آوری داده‌های درگیری اوپسالا[3] که در ارائه آمار خشونت سیاسی پیشرو می‌باشد، از سال ۱۹۴۶

[1] WMD
[2] NBC
[3] UCDP

تا سال ۲۰۱۵ تعداد ۲۷۵ درگیری مسلحانه متمایز را شناسایی کرده است (Dupuy et al., 2016: 2). از ۲۰۱۵ تاکنون جنگ‌های دیگری در دنیا اتفاق افتاده و همچنان این روند ادامه خواهد داشت.

جنگ‌ها علاوه‌بر کشتار و ویرانی شهرها و روستاها و هرآنچه مربوط به انسان‌هاست، در طبیعت و به‌طور کلی در محیط زیست نیز آثار مخربی بر جای می‌گذارند. تأثیر محیط زیستی جنگ‌ها مدت‌ها قبل از وقوع آنها آغاز می‌شود. ساخت و نگهداری نیروهای نظامی مقادیر زیادی از منابع را مصرف می‌کند. این منابع ممکن است فلزات رایج یا عناصر خاکی کمیاب و مواد معدنی حیاتی، آب یا هیدروکربن‌ها باشند. کنترل بر مواد معدنی حیاتی مرتبط با امور نظامی، به یک ملاحظه استراتژیک فزاینده برای ارتش‌ها تبدیل شده است. حفظ آمادگی نظامی با آموزش تحقق می‌یابد و آموزش مصرف‌کننده منابع است. وسایل نقلیه نظامی، هواپیماها، کشتی‌ها، ساختمان‌ها و زیرساخت‌ها همگی به انرژی نیاز دارند و مهم‌ترین آنها انرژی‌های هیدروکربوری است. انتشار دی‌اکسید کربن[1] در ارتش‌های بزرگتر بیشتر است. طبق مطالعه‌ای که توسط دانشمندان برای مسئولیت جهانی و رصدخانه درگیری و محیط زیست انجام شده، ارتش‌ها مسئول حدود ۵٫۵ درصد از انتشار گازهای گلخانه‌ای جهان هستند (United Nations, n.d.). ارتش‌ها همچنین به گستره‌های وسیعی از خشکی و دریا برای ایجاد پایگاه‌ها و تأسیسات و هم برای آزمایش و آموزش افراد نظامی نیاز دارند. زمین‌های با کاربری نظامی حدود ۶ درصد از سطح کره زمین را شامل می‌شوند. در بسیاری از موارد، این مناطق از نظر محیط زیستی دارای اهمیت زیادی هستند. به‌طور کلی فعالیت‌های نظامی در نظم طبیعی و اکوسیستم‌ها اخلال ایجاد می‌کنند. با وجود روند کنونی و گسترش جنگ‌ها، آلودگی‌های ویرانگری بر طبیعت تحمیل خواهد شد. رقابت شدید میان قدرت‌ها در زمینه انرژی و منابع طبیعی، به بهره‌برداری بیش از حد از محیط زیست و تشدید بحران‌های اقلیمی می‌انجامد که در نهایت، امنیت بلند مدت جهانی را تهدید می‌کند (Dalby, 2020: 22).

۶. نتیجه‌گیری

مکتب فکری واقع‌گرایی، جهان بشری را تا حد زیادی تحت تأثیر قرار داده است. این مکتب به‌ویژه در قرن بیستم و تا اکنون قرن بیست و یکم، مناسبات بین‌المللی بسیاری را متأثر کرده است. وقوع جنگ‌های ملی و بین‌المللی یکی از بروندادهای استیلای واقع‌گرایی در اندیشه حکومت در کشورهای مختلف به‌ویژه قدرت‌های بزرگ بوده که هم کشتار و ویرانی زیادی در پی داشته و هم باعث آوارگی میلیون‌ها انسان بی‌گناه شده است. در قرن بیستم نزدیک به ۱۸۰ میلیون نفر در جنگ‌های گوناگون کشته شدند و در حدود ربع قرن حاضر نیز تاکنون میلیون‌ها نفر به‌دلیل پیش‌گفته از بین رفته‌اند. برآورد دقیقی از خسارت مالی جنگ‌ها در دست نیست اما صدها و شاید هزاران میلیارد دلار نتیجه جنگ طلبی و جنگ‌افروزی بوده است. در کنار چنین واقعیت غم‌انگیزی، هر اندازه که واقع‌گرایی در پیش‌برد اهداف خود موفق بوده چند برابر آن، آرمانگرایی در دستیابی به اهداف خود شکست خورده است. ماهیت واقع‌گرایی به‌گونه‌ای است که به‌ویژه در سده‌های نزدیک، ترویج خشونت‌های حکومتی و بین‌المللی را باعث شده است. در موارد زیادی حکومت‌ها در جهت بقای خود به خشونت‌های خونین علیه شهروندان خود دست زده و بسیاری از آنها را کشته یا مجروح کرده‌اند.

دنیای امروز شبیه وضعیتی است که سال‌ها پیش ویلی برانت[2] آن را جهان مسلح، جهان گرسنه توصیف کرده بود. وجود بیش از ۱۲۰۰۰ کلاهک هسته‌ای، بیش از ۸۰۰۰۰ هواپیمای جنگی، صدها میلیون قبضه انواع اسلحه، صدها هزار عراده توپ، دهها میلیون نفر نیروی نظامی، صدها تن تسلیحات شیمیایی و بیولوژیکی و هزینه نظامی سالانه نزدیک به ۲۸۰۰ میلیارد دلاری نه‌تنها امنیت را فراگیر نکرده، بلکه به عاملی برای ناامنی تبدیل شده است. ویژگی منزجرکننده امروز جهان فراهم‌بودن انواع تسلیحات کشتار فردی و جمعی، متعارف و غیرمتعارف، بودجه‌های نظامی قابل توجه، پژوهشکده‌های فعال نظامی، گسترش قطب‌بندی‌های نظامی و سیاسی، ادامه جنگ‌ها، کشتارها و آوارگی میلیون‌ها نفر و به‌طور کلی گسترده بودن سایه شوم تهدید جنگ بر سر ملت‌ها است، درحالی‌که محیط زیست جهان روبه‌زوال، شکاف شمال و جنوب درحال بزرگ‌تر شدن، ارزش‌های انسانی در حال ذایل گشتن، گرسنگی در حال گسترش، تحکیم مرزهای بین‌المللی و به‌طور کلی نظام بین‌الملل و جامعه جهانی از حداقل ارزش‌های انسانی در حال خالی شدن است. به همین دلیل، حل چالش‌هایی همچون تغییرات اقلیمی، امنیت سایبری، ناامنی فراگیر، همه‌گیری‌های جهانی و...، با وجود واقع‌گرایی افراطی در اندیشه حکومت‌ها با موانع جدی روبه‌روست.

[1] CO_2
[2] Willy Brandt-1913-1992

سپاس‌گزاری

نویسنده از حمایت‌های دانشگاه پیام نور تشکر و سپاس‌گزاری می‌کند.

مشارکت نویسندگان

نویسنده موردی را گزارش نکرده است.

تعارض منافع

هیچ تعارض منافع وجود ندارد.

منابع مالی و حمایت‌ها

نویسنده موردی را گزارش نکرده است.

References

Allison, G. (2015). The Thucydides Trap, are the U.S. and China Headed for War? The Atlantic, Thursday, September 24, 2015.

Arms Control Association. (2026). Nuclear weapons: Who has what at a glance. June. https://www.armscontrol.org/factsheets/nuclear-weapons-who-has-what-glance

Asgari, S. (2021). Effective political and geopolitical entropies in the collapse the of states; case study: Soviet Union. *International Quarterly of Geopolitics*, 17(1): 214-244. https://dor.isc.ac/dor/20.1001.1.17354331.1400.17.61.8.9 **[In Persian]**

Asgari, S. (2025). Geopolitics of cybernetics: Visualizing of emerging new power. *International Quarterly of Geopolitics*, 21(2): 312-337. https://doi.org/10.22034/igq.2025.484463.1968

Asgarkhani, A. & Rahmati, R. (2010). Realism and international security. *Journal of Foreign Policy*, 24(1): 139-156 **[In Persian]**

Brandt, W. (1991). World armament and world hunger. Translated into Persian by H. Homayoonpour, Sherkat Sahami Publication, Tehran, Iran. **[In Persian]**

Brent, R., Mckelvey, T.G., Matheny, J. (2024). The new bioweapons. How synthetic biology could destabilize the world, Foreign Affairs. https://www.foreignaffairs.com/world/new-bioweapons-covid-biology#

Britannica Editors (n.d). list of weapons. Encyclopedia Britannica. https://www.britannica.com/topic/list-of-weapons-2058724

Caves, J. & Carus, W. (2014). The future of weapons of mass destruction: Their nature and role in 2030, Center for the Study of Weapons of Mass Destruction Occasional Paper, No. 10, Washington D.C. https://www.researchgate.net/publication/281863967_The_Future_of_Weapons_of_Mass_Destruction_Their_Nature_and_Role_in_2030

Dalby, S. (2020). Anthropocene geopolitics: globalization, security, sustainability. University of Ottawa Press. https://doi.org/10.2307/j.ctvx5w8dk

Dupuy, K., Gates, S., Nygard, H.M., Rudolfsen, I., Strand, H., Urdal, H. (2016). Trends in armed conflict, 1946–2015. Conflict Trends, 8. Peace Research Institute Oslo (PRIO). https://www.prio.org/publications/9309

Ezzati, E. (1994). Geostrategy, SAMT Publication. https://old.samt.ac.ir/en/book/2329/geopolitics **[In Persian]**

Fearon, J.D. & Laitin, D.D. (2003). Ethnicity, insurgency, and civil war. *American Political Science Review*, 97(1): 75–90. https://doi.org/10.1017/S0003055403000534

Flint, C. (2011). Introduction to geopolitics. Translated into Persian by Ghalibaf, M.B. & Pouyandeh, M.H., Ghoomes Publishing Company, Tehran, Iran. http://www.ghoomes.com/index.php/blog/show/69.html **[In Persian]**

Funaiole, M. P., & Hart, B. (2025, September 2). China's military in 10 charts. Center for Strategic and International Studies (CSIS). https://www.csis.org/analysis/chinas-military-10-charts

Gates, S., Håvard Mokleiv, N., Håvard, S., & Henrik U. (2016). Trends in Armed Conflict, 1946–2014, Conflict Trends, 1. Peace Research Institute Oslo (PRIO). https://www.prio.org/publications/8937

Gause, F. G. (2014). The international relations of the Persian Gulf. Cambridge University Press.

George, M., Djokic, K., Hussain, Z., Wezeman, P.D., Wezeman S.T. (2025). Trends in international arms transfers., 2024, SIPRI Fact Sheet. https://doi.org/10.55163/XXSZ9056

Gordon, J., Mikolic-Torreira, I., Barnett, D.C., Best, K.L., Scott Boston, S., Madden, D., Tarraf, D.C., Willcox, J. (2019). Army fires capabilities for 2025 and beyond. RAND Corporation, USA. https://www.rand.org/pubs/research_reports/RR2124.html

Guzzini, S. (2004). The enduring dilemmas of realism in international relations. *European Journal of International Relations*, 10(4): 533–568. https://doi.org/10.1177/1354066104047848

Herrera, R. & Cicchini, J. (2013). Some notes about the U.S. military bases and personnel abroad. *Journal of Innovation Economics & Management*, 2: 127-149. https://doi.org/10.3917/jie.012.0127

Hosseiniazad, S.A., Ajeli Lahiji, M., Zahmatkesh, M. (2021), From idealism to realism; a survey in the basis of international law. *Public Law Research*, 22(69): 259-293. https://doi.org/10.22054/qjpl.2020.42883.2157

Jamshidi, M. & Khatami, H. (2020). The role of the "one belt-one road" initiative in China's new economic order. *Political Quarterly*, 50(1): 1-20. https://doi.org/10.22059/jpq.2020.252019.1007223 **[In Persian]**

Jervis, R. (1978). Cooperation under the security dilemma. *World Politics*, 30(2): 167–214. https://doi.org/10.2307/2009958

Kaldor, M. (2012). New & old wars: organized violence in a global era. Polity Press, UK. https://researchonline.lse.ac.uk/id/eprint/45883

Keohane, R.O. (2005). After hegemony: Cooperation and discord in the world political economy. Princeton University Press. https://press.princeton.edu/books/paperback/9780691122489/after-hegemony?srsltid=AYCX9vLHtXUKvDkimPCRR1I-E0-N3d6hEtoE08htmQoQC0tvhT8DzWYx

Liang, X., Tian, N., da Silva, D.L., Scarazzato, L., Karim, Z.A., Richard, J.D. (2025). Trends in world military expenditure, 2024, SIPRI Fact Sheet. https://doi.org/10.55163/AVEC8366

Liman Arabu, M. & Aminu Yandaki, U. (2020). Realism in the study of international relations: A theoretical consideration. *International Journal of Innovative Research & Development*, 9(4): 9-15. https://doi.org/10.24940/ijird/2020/v9/i4/APR20008

Mackinder, H. J. (1904). The geographical pivot of history. *The Geographical Journal*, 23(4): 421–437. http://www.jstor.org/stable/1775498

Mahmood, R.M. (2025). Power in international relations: Insights from realist and liberal theories. *European Scientific Journal*, 21(8): 27-46. https://doi.org/10.19044/esj.2025.v21n8p27

Masnavi, A. & Zargar, A. (2021). Study of American activities and laboratories in the world (with emphasis on media strategies).

International Media Research Journal, 6(7): 8-59. **[In Persian]**
Mearsheimer, J.J. (2001). The tragedy of great power politics. W.W. Norton & Company.
Mohammadkhani, A. (2009). Explaining neorealism in international relations. *Political Studies*, 3: 83-100. **[In Persian]**
Mojtahedzadeh, P. & Asgari, S. (2012). Political geography and geopolitics. Payam Noor University. **[In Persian]**
Mojtahedzadeh, P. (2002). Political geography & geopolitics, SAMT Publications. https://old.samt.ac.ir/en/book/2328/ **[In Persian]**
Morgenthau, H.J. (1948). Politics among nations: The struggle for power and peace. Alfred A. Knopf.
Mostaghimi, B. (1994). The development of the international system: The global domination of Europe. Institute of Publications of Foreign Affairs. **[In Persian]**
Muir, R. (2000). Political geography, a new introduction. Translated into Persian by Dorreh MirHydar, Publications of Geographical Organization of the Armed Forces, Tehran, Iran. **[In Persian]**
Paris, R. (2001). Human security: Paradigm shift or hot air? *International Security*, 26(2): 87–102. https://doi.org/10.1162/016228801753191141
Qadri, S. (2024). The impact of the US-China-Russia rivalry on the architecture of international security at the global and regional levels, *Pakistan Journal of Int'L Affairs*, 7(1): 54-69. https://doi.org/10.52337/pjia.v7i1.993
Reynolds, C. (2020). Global health security, recognizing vulnerabilities, creating opportunities. Edited by: Masys, J.A. et al., Springer. https://doi.org/10.1007/978-3-030-23491-1
Shabani, M., Sam Khaniani, A.A., Farzaneh Poor, H. (2019). Idealism and political realism in the thought of Saadi and Farabi. *Research in Comparative Literature*, 9(33): 39-58. https://doi.org/10.22126/jccl.1970.1050 **[In Persian]**
Stockholm International Peace Research Institute (SIPRI). (2024). SIPRI Yearbook 2024: Armaments, Disarmament and International Security. Stockholm International Peace Research Institute (SIPRI). https://doi.org/10.1093/sipri/9780198930570.001.0001
Tooze, A. (2021). Shutdown: How covid shook the world's economy. Viking. https://doi.org/10.1080/15387216.2022.2037094
United Nations (2025). Weapons of Mass Destruction and the United Nations. An International Peace Academy Report.
United Nations. (n.d.). How conflict impacts our environment. https://www.un.org/en/peace-and-security/how-conflict-impacts-our-environment
Waltz, K. (1979). Theory of International Politics. Addison-Wesley. https://slantchev.ucsd.edu/courses/ps240/03%20Anarchy,%20Hierarchy,%20and%20Sovereignty/Waltz%20-%20Theory%20of%20International%20Politics%20(Ch%205-8).pdf
Zare Bidaki M., & Balalimood M. (2015). Bioterrorism and biological warfare, from past to the present: A classic review. *Journal of Birjand University of Medical Sciences*, 22(3):182-198. http://journal.bums.ac.ir/article-1-1911-fa.html **[In Persian]**